

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יד, תשכ"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לגלגול לשון הפתגם

(לעניין הטובע)

בקונטרס „לשוננו לעם“ קל"ג, עמ' 31, משיג מר ש' אשכנזי על מר י' הורביץ, שהביא — באוסף מליצות על הטובע — גם פתגם מדברי י' לשצינסקי: „הטובע בשיבולת — אחוז בשיבולת“; לדעת אשכנזי — אין בזה משום חידוש, מאחר שכבר בשנת תרע"ט כתב טביוב „ובספרותנו החדשה נתפשט המשל החרוזי: „הטובע בשיבולת, יאחז בראש שיבולת“, שהוא תרגום מוצלח מלועזית“.

והנה לפי עניות דעתי, לא עמד מר אשכנזי על דרך גלגולי הפתגם העברי — מלועזית לעברית — דרך של ניסוח אגב ניסויים ושכלולים: והקצר ביותר והערב לאוזן — סופו לנצח. ובעניין שלפנינו:

א. נוסח ארוך (הובא אצל אשכנזי שם):
 „כאומלל אשר שטפתהו שיבולת, תאחז ידו גם בראש שיבולת“;
 ב. לפי טביוב: „הטובע בשיבולת, יאחז בראש שיבולת“.

ג. לפי לשצינסקי: „הטובע בשיבולת — אחוז בשיבולת“
 כאן נתקצר הניסוח ביותר: המלה בראש נשמטה. וגם זאת: הזמנים של שני הפעלים (טבע, אחז) נשתו לבינוני: טובע... אחוז — שינוי המוסיף ערכות לאוזן וזאת היא בוודאי מעלה לגבי פתגם כלשון חיה ימדוברת. ראוי אפוא זה הניסוח להשתגר בפי הבריות.

י"א זיידמן

ועוד לעניין ה"טובע"

המשל "הטובע בשיבולת יאחז בראש שיבולת", שר' שמואל אשכנזי מעיר בשם י"ח טביוב, כי נתפשט בספרות העברית החדשה, נטבע, כנראה, ע"י אברהם מאפו: "לטובע אשר שטפתהו שיבולת, טוב גם ראש שיבולת" ("ע"ט צבוע", כתבי מאפו, הוצ' "דביר", ת"א תרצ"ט, עמ' רכ). "ע"ט צבוע" נדפס לראשונה בתרי"ז (1857).

גדליה אלקושי

"המליטה"

בראדון במאמרו ב"לשוננו לעם" קל"ג, עמ' 25 מביא את הפועל המליטה, המשמש בפי ילדי הכפר "לא רק לגבי בעלי-חיים אלא אף לגבי נשים".

יצוין, כי שימוש זה נמצא גם במקרא: "והמליטה זכר" (ישע' סו, ז). משלו של הנביא אינו מכון לבעלי-חיים אלא לאישה.

שרגא פישוהוף